

МАТЕРІАЛИ

II МІЖНАРОДНОЇ МОЛОДІЖНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«Платон мені друг, але істина дорожча»:
теоретико-практичні та методологічні
аспекти розвитку сучасних
гуманітарних наук



1 березня
2024



Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів
і молодих учених філологічного факультету
Рада молодих вчених факультету іноземних мов

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної молодіжної конференції

**«Платон мені друг, але істина дорожча»:
теоретико-практичні та методологічні аспекти
розвитку сучасних гуманітарних наук**

1 березня 2024 року



ЧЕРНІВЦІ
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2024

УДК 167/168:7/9](082)
П 375

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(протокол № 12 від 20 травня 2024 року)*

П 375 **«Платон мені друг, але істина дорожча»:** теоретико-практичні та методологічні аспекти розвитку сучасних гуманітарних наук : зб. матеріалів II Міжнародної молодіжної конференції (1 березня 2024 року, м. Чернівці). За заг. ред. Тичініної А., Горохолінської І., Калинич К., Бешлей О. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2024. 256 с.

ISBN 978-966-423-859-2

У Збірнику представлені результати теоретичних і практичних досліджень у галузі сучасної гуманітаристики: філософії, літературознавства, лінгвістики, релігієзнавства, богослов'я, культурології.

Збірник містить матеріали* II Міжнародної молодіжної конференції, яка присвячена другій річниці діяльності Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених філологічного факультету. Конференція була організована та проведена Радою молодих вчених філологічного факультету та Радою молодих вчених факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Для науковців, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних спеціальностей.

ISBN 978-966-423-859-2

УДК 167/168:7/9](082)

** За якість і достовірність результатів дослідження
відповідальність несуть автори*

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

ІВАН КАРПЕНКО-КАРИЙ У КІНОМИСТЕЦЬКОМУ ДИСКУРСІ

Нікоряк Наталія

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича (Чернівці)
n.nikoriak@chnu.edu.ua

Чим він був для України, для розвою її громадського та духовного життя, се відчуває кожний, хто чи то бачив на сцені, чи хоч би лише читав його твори; се розуміє кожний, хто знає, що він був одним із батьків новочасного українського театру, визначним артистом та при тім великим драматургом, якому рівного не має наша література (Іван Франко)

Іван Карпенко-Карий (1845–1907) – відомий український драматург, актор, режисер, один з корифеїв українського театру кінця XIX ст., життя і творчість якого цікавили й цікавлять не лише знакових театральних режисерів, а й митців кіно. Якщо перші екранізації творчої спадщини Івана Тобілевича доволі давні, зокрема «Мати-наймищка» датується ще 1911 р., то сам він як ключовий персонаж фільму постав лише на початку XXI століття.

Біографія на екрані. Документальний проект «Гра долі» студії «ВІАТЕЛ», орієнтований на епістолярний жанр й екранізує маловідомі, часто дуже особисті історії з приватного життя відомих українців, у 2009 році презентував документальний фільм у 3-х частинах «Іван Карпенко-Карий. Тобілевич» [2]. Авторами сценарію цієї серії став творчий тандем Юлії Орленко та Василя Вітра (режисер-постановник цього проекту), кінооператором-постановником – Григорій Кривошеєнко, ведучою – Наталка Сопіт. Ключові зйомки фільму проходили у державному заповіднику-музеї І. Карпенка-Карого (Тобілевича) «Хутір Надія». Проте митцями використано також документи Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г.С.Пшеничного, матеріали Музею театрального, музичного та кіномистецтва України, фрагменти з фільмів «І в звуках пам'ять відгукнеться», «Без вини винуваті», «Мої університети» та ін.

У річчищі загальної концепції проекту кіноавтори зосередилися насамперед на приватному житті «театрального корифея». Перша частина фільму «Іван Карпенко-Карий. Кохання і одруження з Надією Тарковською» презентує глядачу історію знайомства Івана Тобілевича зі своєю майбутньою дружиною Надією Тарковською. Акцентується на значенні театру: Іван запропонував їй роль Галі із «Назара Стодоли» Шевченка. Надія пропозицію прийняла. Кіномитцями підкреслюється подібність долі героїв п'єси Шевченка до долі Івана та Надійки, особливо у зрізі їхнього «одруження всупереч волі батьків» [2]. Друга частина «Іван Карпенко-Карий. Смерть коханої дружини Надії» презентує розповідь про те,

як «щасливе сімейне життя Івана Карпенка-Карого обірвалося через тринадцять років», коли померла його дружина Надія. Однак нещастя на цьому не закінчуються: Івана звільняють зі служби «за неблагонадійність», а згодом на нього чекає ще й заслання. Кінобіографи розповідають і про становлення Карпенка-Карого як професійного драматурга й актора в театрі корифеїв. Третя частина «Іван Карпенко-Карий. Друге одруження з Софією Сіраковською» оповідає про те, як «після смерті дружини Надії, після заслання в Новочеркаськ під поліцейський нагляд Карпенко-Карий був переконаний, що сімейне щастя назавжди оминуло його долю». Проте в життя Івана знову приходять кохання. Кіномитці детально розповідають про «друге одруження Івана Тобілевича із Софією Сіраковською, яка стала матір'ю його осиротілих дітей, про його повернення на театральну сцену і про їхній спільний творчий шлях у театрі» [2]. У такий спосіб окреслюючи непростий життєвий дискурс Івана Тобілевича, привіткриваючи приватні сторінки життя, кіномитці фіксують людське й творче начало у їх безпосередньому взаємозв'язку й нероздільності.

Насьогодні існує ще один цікавий проект «Українська література в іменах», в рамках якого знято відеофільм «Іван Карпенко-Карий. Українська література в іменах», де інформацію про видатного драматурга презентує літературний критик Євгеній Стасіневич [8].

Екранізація творів. Значно краща ситуація в кінодискурсі з творчим спадком Івана Карпенка-Карого, позаяк кіномистецтво у перші десятиліття свого поступу зверталася до екранізації популярних п'єс. Так, катеринославський кінооператор та кінорежисер Д. Сахненко, який зняв перший ігровий фільм національного виробництва («Запорізька Січ», 1911), також зафільмував для історії низку вистав театру М. Садовського. Серед знятих на кіноплівку п'єс 1911 року кіноконторою «Художество» є й «Мати-наймичка» І. Карпенка-Карого [4, с. 129]. Дослідниками підкреслюється, що М. Садовський вибрав для фільму «кращі сцени з п'єси» [6, с. 22]. Сам режисер виконав роль Цокуля, щодо якої театральні критики писали: реалістичність виконання залишала «глибоке враження» [6, с. 22]. Відома українська акторка Л. Линицька зіграла Харитину, І. Мар'яненко – Панаса, С. Паньківський – діда мірошника, М. Петляшенко – гусара. Отож, можемо констатувати, що зацікавлення творчим доробком Івана Карпенка-Карого на ранніх етапах розвитку кінематографа стимулювали насамперед театральні постановки. Успіх окремих вистав захоплював кіномитців і спонукав до фільмування. І така традиція в українському кінематографічному дискурсі, як побачимо, збережеться й надалі.

Зокрема, фільми початку 1950-х, за словами С. Тримбача, «незрідка позначені домінантою слова, літературністю й театральністю», кіно переважно належало «просто ілюструвати словесний або ж театральний текст», тому одним із основних жанрів у цей час стають фільми-вистави [10, с. 95]. Так, у 1953 року на Київській кіностудії художніх фільмів було презентовано фільм-спектакль Київського державного українського драматичного театру ім. І. Франка за п'єсою Івана Карпенка-Карого «*Мартин Боруля*» (1886). Ключовою домінантою п'єси, відповідно й екранної версії, постає сатиричне зображення заможної селянської верхівки, яка в го-

нитві за дворянськими привілеями ігнорує здорові моральні норми [1]. Режисером вистави був Гнат Юра, режисер фільму – Олексій Швачко. Відповідно дійовими особами та виконавцями стали: Гнат Юра – Мартин Боруля, чиншовик; Варвара Чайка – Палажка, дружина Мартина; Ольга Кусенко – Марися, дочка Мартина та Палажки; Сергій Олексієнко – Степан, син Мартина та Палажки.

У 1958 році Київська кіностудія ім. О. Довженка презентувала черговий фільм-спектакль за п'єсою «Сто тисяч» (1889) І. Карпенка-Карого, також у постановці Київського державного українського драматичного театру ім. І. Франка [5]. Трагікомічна сатира на людську жадібність завоювала популярність спочатку в театрального глядача, а пізніше і в кіноглядача. Режисером спектаклю був Гнат Юра, режисером фільму – Віктор Іванов. Музику до фільму виконав Симфонічний оркестр Українського радіо. Ключові ролі зіграли: Дмитро Мілютенко – Герасим Калитка, Гнат Юра – Бонавентура Копач, Іван Маркевич – Савка, Варвара Чайка – Параська, Валентина Івашова – Мотря, Петро Бондарчук – Роман, Микола Панасьєв – Клим, Георгій Бабенко – Невідомий, Борис Лук'янов – Фактор.

У 1966 році студією «Укртелефільму» було знято ще один фільм-виставу «Безталанна» театру ім. І. Франка за однойменною п'єсою І. Карпенка-Карого [12]. Зауважимо, що психологічну драму «Безталанна» (у першій редакції 1884 року – «Хто винен?») драматург написав у 1886 році. У ній вповні проявилася майстерність автора відтворювати складні людські почуття й психологічні колізії: характери, любов, пристрасті, доля – все переплітається в драматичний вузол, розплутати який виявляється непросто. Режисерами стали Ісаак Шмарук та Павло Шкрюба. Ключові ролі виконали: Нонна Копержинська, Семен Лихогоденко, Сергій Олексенко, Галина Яблонська, Іраїда Цареградська, Павло Морозенко, Микола Досенко.

Традицію зафільмовувати популярні вистави не порушено й в наступні десятиліття. Українська студія телевізійних фільмів у 1979 році презентувала кінофільм «Хазяїн» режисера Юрія Некрасова, знятий за однойменною п'єсою Івана Тобілевича [7]. Знову перед глядачем постала зафільмована вистава – сатира на людську любов до накопичення матеріальних статків, але вже у виконанні Львівського академічного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької. У головних ролях: Борис Мірус (Пузир), Володимир Максименко (Феноген), Н. Доценко (Марія Іванівна), Таїсія Литвиненко (Соня), Борис Романицький (Золотницький), Богдан Козак (Калинович), Федір Стригун (Ліхтаренко), Богдан Антків (Маюфес).

У 1983 році вийшла на телевізійні екрани телеверсія спектаклю «Житейське море» Львівського академічного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької за однойменною трагікомедією І. Карпенка-Карого (1904) [1]. Знятий фільм на студії «Укртелефільм» режисерами Аллою Бабенко та Василем Вітром. Головного героя фільму, відомого артиста Івана Барильченка, зіграв Федір Стригун.

У 2022 році завершено роботу над соціально-комедійним телесеріалом «Хазяїн», режисером якого став Тарас Ткаченко [9]. 4-серійний мінісеріал створений за мотивами однойменної соціальної комедії

І. Карпенка-Карого, проте адаптований до сучасних реалій. Ключові ролі у стрічці виконали Богдан Бенюк та Ольга Сумська. Римейкована версія по-новому презентує вічні конфлікти – взаємостосунки батьків і дітей, боротьбу за справедливість, загальнолюдські та особистісні моральні цінності. Терентій Пузир – сучасний доларовий мультимільйонер, власник аграрного холдингу, вважає себе «хазяїном» краю і людських доль. Соня, після повернення додому з навчання у Гарварді, намагається зрозуміти методи роботи впливового батька і відкриває для себе багато неприємного. Вихована в любові та повазі до батьків, Соня не відразу наважується піти проти інтересів свого батька [3].

Таким чином, кінодискурс творчого доробку Івана Карпенко-Карого засвідчив, що кінорежисери переважно зафільмували різні театральні постановки популярних п'єс відомого драматурга, не роблячи спроб створити самостійні екранні версії першоджерел. Лише останнє десятиріччя порушило цю традицію, презентувавши нове кінопрочитання класичної історії.

Список використаних джерел

1. Бабенко А., Вітер В. (реж.) (1983). *Житєйське море*. Укртелефільм.
2. Вітер В. (реж.) (2009). *Іван Карпенко-Карий. Тобілевич*. URL:
Ч.1. <https://www.youtube.com/watch?v=yH2VSiUAwzA>
Ч.2. https://www.youtube.com/watch?v=p_kPy4wqFOk
Ч.3. <https://www.youtube.com/watch?v=HcoCTT00YEw>
3. Гулій Н. (2023). *Український мінісеріал «Хазяїн» вийшов на Netflix: чи варто дивитися*. URL: https://kino.24tv.ua/hazyayin-serial-benyukom-sumskoyu-viyshov-netflix-syuzhet-aktori_n2373472
4. Журов Г.В. (1959). *З минулого кіно на Україні. 1896–1917*. Київ: Вид-во Академії наук УРСР.
5. Іванов В. (реж.) (1958). *Сто тисяч*. Київська кіностудія імені О. Довженка.
6. Миславський В. (2006). Перше десятиліття ігрового кінематографа в Україні (1907–1917 рр.). *Нариси з історії кіномистецтва України*. Київ: Інтертехнологія. С. 9–52.
7. Некрасов Ю. (реж.) (1979). *Хазяїн*. Укртелефільм.
8. Станісевич Є. (2018). Іван Карпенко-Карий. *Українська література в іменах*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=senQ2Zl0tmw>
9. Ткаченко Т. (реж.) (2022). *Хазяїн*. OSNOVAFILM.
10. Тримбач С. (2019). *Кіно народжене Україною. Альбом антології українського кіно*. Київ: Саміт-книга.
11. Швачко О. (реж.) (1953). *Мартин Боруля*. Київській кіностудії художніх фільмів.
12. Шмарук І., Шкрюба П. (реж.) (1966). *Безталанна*. Укртелефільм.

Наукове видання

«Платон мені друг, але істина дорожча»:
теоретико-практичні та методологічні аспекти розвитку
сучасних гуманітарних наук

*Матеріали II Міжнародної молодіжної конференції
(з міжнародною участю та благодійною метою)*

За загальною редакцією:

Тичініної Альони Романівни
Горохолінської Ірини Володимирівної
Калинич Катерини Федорівни
Бешлей Ольги Василівни

Дизайн та верстка

Юліанна Віщак

Підписано до друку 27.05.2024. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Електронне видання.
Умов.-друк. арк. 14,2. Обл.-вид. арк. 15,2. Зам. 3-005.
Видавництво Чернівецького національного університету
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2
e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002

2024



ISBN 978-966-423-859-2

Дизайн:
Юліанна Віщак